

Journal of Human Rights and Peace Studies

journal homepage: <https://www.tci-thaijo.org/index.php/HRPS/index>

Academic views on Peace Talk Promotion in the Southern Border Provinces

มุมมองของนักวิชาการในการส่งเสริมการพูดคุยสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้

Abdunrohman Mukem/ อับดุลเราะฮมาน มูเก็ม¹

Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University, Thailand

สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย

Email: abdunrohman.m@chula.ac.th

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:

Received: 30-Oct-2023

Revised: 18-Jun-2024

Accepted: 30-Jun-2024

Keywords:

Academics, Views, Peace Talk, Southern Border Provinces

This research article aims to understand the views of academics in support of peace talks in the Southern border provinces through in-depth interviews and field notes from 9 Thai researchers on the conflict and its resolution. This research, conducted from 1 May to 30 September 2020 involved 4 outsiders in, 2 insiders in, 2 insiders out, and 1 outsider out. A typology and taxonomy of the collected data, is followed by analysis, description, and explanation of the findings.

Research Finding: an environment conducive for peace talks represents an initial step towards achieving peace. Experts advise 7 critical strategies for effective action, including attentive listening to all people's comments, cultivating a positive narrative through peace-oriented information, fostering unity across diverse faiths, conducting unbiased and sincere conflict resolution efforts, supporting civil society and ensuring freedom of peace-promoting spaces, refraining from undue interference with the Southern Border Provinces Administrative Centre, and avoiding stereotyping and unjust arrests. 7 ongoing strategies are: enhancing the quality of life for the populace, advancing the dualistic educational system, serving

¹ Abdunrohman Mukem, Professional Researcher at Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University, Thailand

อับดุลเราะฮมาน มูเก็ม อาจารย์นักวิจัยชำนาญการ สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย

as mediators to address conflicts in Southern Thailand, supporting academic initiatives in areas affected by unrest, utilizing the political system for conflict resolution in Southern Thailand, encouraging active public participation in the development of special laws, and persistently pursuing peace talks.

Applications: The Internal Security Operations Command, the Southern Border Provinces Administration Centre and relevant agencies can apply the academic's' views to promote peace talks. Educational institutions can use such knowledge in teaching and driving peace in society.

บทคัดย่อ

คำสำคัญ:

นักวิชาการ มุมมอง การ
พูดคุยสันติภาพ จังหวัด
ชายแดนใต้

บทความวิจัยชิ้นนี้ชวนทำความเข้าใจมุมมองของนักวิชาการในการส่งเสริมการพูดคุยสันติภาพในชายแดนใต้ โดยสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการชาวไทยจากสถาบันการศึกษาที่ทำวิจัยด้านความขัดแย้งในชายแดนใต้ จำนวน 9 ท่าน ทั้งนักวิชาการนอกพื้นที่ ซึ่งอาศัยในชายแดนใต้ 4 ท่านและนักวิชาการในพื้นที่ 2 ท่าน นักวิชาการในพื้นที่ แต่อาศัยนอกชายแดนใต้ 2 ท่าน และนักวิชาการนอกพื้นที่ 1 ท่าน ซึ่งเริ่มศึกษาระหว่าง 1 พฤษภาคม – 30 กันยายน 2563 โดยมีแบบบันทึกภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยได้จัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ แล้ววิเคราะห์เพื่อหาบทสรุปร่วมกัน แล้วเขียนรายงานเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า การสร้างสิ่งแวดล้อมของการพูดคุยนั้นเป็นก้าวแรกของสันติภาพ ซึ่งนักวิชาการได้นำเสนอมุมมองในการสร้างสันติภาพผ่าน 7 การกิจเร่งด่วน คือ การรับฟังความเห็นของประชาชน สร้างพื้นที่องค์ความรู้ด้านสันติภาพและนำเสนอข้อมูลข่าวสารเชิงบวก หนุนเสริมกิจกรรมการอยู่ร่วมกันระหว่างความเชื่อ จะต้องปฏิบัติหน้าที่ปราศจากอคติและจริงจังในการแก้ปัญหา ต้องให้ภาคประชาสังคมมีบทบาทและสร้างพื้นที่ทำงานด้านสันติภาพอย่างมีอิสระ ไม่แทรกแซงการทำงานของ คอบต. ต้องไม่ใช้ความรุนแรงและละเมิดสิทธิมนุษยชน ต้องยกเลิกการจับแบบเหวี่ยงแหและเหมารวม ส่วนภารกิจต่อเนื่องนั้นมี 7 ประการคือ ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน พัฒนาการศึกษาระดับสูงให้มีประสิทธิภาพ ประนีประนอมระหว่างแนวคิดในสังคมมุสลิมชายแดนใต้ สนับสนุนการทำงานวิชาการในพื้นที่ สนับสนุนการแก้ปัญหาด้วยวิถีการเมือง เน้นการมีส่วนร่วมในการต่ออายุกฎหมายพิเศษ และสร้างความต่อเนื่องในการพูดคุยสันติภาพ

การนำไปใช้ประโยชน์: กอ.รมน. คอบต. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำมุมมองของนักวิชาการไปปรับใช้ในการหนุนเสริมการพูดคุยสันติภาพ และสถาบันการศึกษาสามารถใช้องค์ความรู้ดังกล่าวในการเรียนการสอนและขับเคลื่อนสันติภาพในสังคมได้

บทนำ

มุมมองการส่งเสริมสันติภาพในพื้นที่ความขัดแย้งนั้นถือเป็นฐานรากสำคัญในการสร้างสันติสุขให้กับสังคม โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดนใต้ที่มีสถานการณ์ความไม่สงบและความรุนแรงมาอย่างยาวนาน

จนยึดเยื้อเรื้อรัง ซึ่งทางออกของสถานการณ์ความรุนแรงดังกล่าวนี้จะต้องอาศัยมุมมองของผู้คนหลายกลุ่มมาวิเคราะห์และหนุนเสริมการขับเคลื่อนสันติภาพในพื้นที่ หนึ่งในมุมมองที่สำคัญคือ ประสบการณ์ของกลุ่มนักวิชาการที่ทำงานขับเคลื่อนองค์ความรู้ คลุกคลีกับปัญหาสถานการณ์รายวัน และเข้าใจบริบทของพื้นที่ความรุนแรงในชายแดนใต้

เนื่องจากนักวิชาการในพื้นที่คือ ผู้สังเคราะห์องค์ความรู้ ถอดบทเรียนจากประสบการณ์ตรง รวมทั้งเข้าใจอัตลักษณ์และบริบทของพื้นที่เป็นอย่างดี มุมมองของนักวิชาการที่หนุนเสริม “การพูดคุยสันติภาพ” นั้นถือเป็นเครื่องมือขึ้นทรงพลังในการทำความรู้จักความขัดแย้ง ผ่านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เพื่อก้าวไปสู่สันติภาพที่มีความเข้าใจกัน ความไว้วางใจ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา รวมทั้งการเปิดโอกาสให้มีการรับฟังอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้ทุกคนบรรลุผล โดยผู้คนจะต้องทำ คิด ใช้ชีวิตร่วมกัน

กลไกสำคัญของการขับเคลื่อนงานสันติภาพในชายแดนใต้ นั่นก็คือ จะต้องสร้างกระบวนการสันติภาพในหลายช่องทาง ผ่านโครงสร้างการทำงานที่เป็นระบบและมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อส่งเสริมสันติภาพที่จะผลักดันและแปรเปลี่ยนเจตจำนงทางการเมืองไปสู่ข้อตกลงที่เป็นรูปธรรม หากการเมืองมีเสถียรภาพและมีการพูดคุยสันติสุขจะทำให้ปัญหาความรุนแรงลดลง ด้วยเหตุนี้ “การพูดคุยสันติภาพ” จึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อน ซึ่งนักวิชาการในพื้นที่ก็ได้สะท้อนภาพของอนาคตไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้รัฐได้ขบคิดและขับเคลื่อนงานสันติภาพในพื้นที่ความรุนแรงอย่างเป็นระบบ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำความเข้าใจความสำคัญของการพูดคุยสันติภาพ
2. เพื่อรับรู้มุมมองของนักวิชาการในการขับเคลื่อนและสร้างสิ่งแวดล้อมสันติภาพในชายแดนใต้

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการหนุนเสริมการพูดคุยสันติภาพ

“Truth hurts but war hurts more” หรือ “ความจริงแสนเจ็บปวด แต่สงครามนั้นเจ็บปวดมากกว่า” ถือเป็นข้อเสนอแนะสำคัญของ Tim Kelsall (2005) เกี่ยวกับการหาทางออกท่ามกลางความขัดแย้ง ซึ่ง “นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2562” ของสำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีนั้นมียุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชายแดนใต้ผ่านมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 ซึ่งมีวิสัยทัศน์สำคัญคือ “สังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัย ปราศจากเงื่อนไขความรุนแรง วิถีชีวิตของทุกคนได้รับการปกป้อง พัฒนากบนพื้นฐานสังคมพหุวัฒนธรรมและมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน” ผ่านแนวทางแก้ไขปัญหา 6 ประการสำคัญดังนี้

ตารางที่ 1: พื้นฐาน 6 ประการในการแก้ไขปัญหาชายแดนใต้

พื้นฐาน 6 ประการในการแก้ไขปัญหาชายแดนใต้	
1	ให้จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัย สงบสันติ
2	พัฒนาการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในพื้นที่
3	ให้สังคมไทยและสังคมในพื้นที่ยอมรับและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม และร่วมมือในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้
4	พัฒนาศักยภาพของคน สังคมและเศรษฐกิจ
5	สร้างความเชื่อมั่นและหลักประกันความต่อเนื่องของกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้
6	สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นต่อสังคมทั้งในและต่างประเทศ

ที่มา: Office of the National Security Council (2020, pp. 3-4)

จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสันติภาพ ถือเป็นหัวใจหลักของการแก้ไขปัญหาชายแดนใต้ นักวิชาการจึงเป็นหนึ่งในตัวแสดงสำคัญของการพูดคุยสันติภาพ โดยเฉพาะในส่วนของ การพูดคุยในระดับหลักการหรือทางภาคทฤษฎี ซึ่งเป็นการพูดคุยระดับแนวคิดเพื่อหนุนเสริมให้เกิดภูมิปัญญาและการปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นระหว่างกัน การหาทางออกความขัดแย้งด้วยแนวทางสันติวิธีถือเป็นหนทางแห่งการสร้าง ความสงบสุขได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ

เห็นได้จากงานศึกษาว่าด้วยจำนวนแคมเปญต่อสู้แบบไร้ความรุนแรงในช่วง 106 ปีที่ผ่านมา ร้อยละ 53 ของแคมเปญเหล่านี้ช่วยให้ขบวนการต่อสู้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ส่วนในแคมเปญที่ใช้ความรุนแรงทั้งหมดพบว่า มีเพียงร้อยละ 26 ที่ประสบความสำเร็จ ในขณะที่งานศึกษาของ Max Abrahms ชี้ให้เห็นว่า การก่อการร้ายมีโอกาสประสบความสำเร็จต่ำมาก โดยช่วยให้กลุ่มก่อการบรรลุผลแค่เพียงร้อยละ 7 เท่านั้น ในขณะที่งาน การต่อสู้โดยไม่ใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งปลอดภัยและยังถูกรูทางไปสู่สันติภาพได้ (Stephan & Chenoweth, 2015, pp. 4-12)

กรณีชายแดนใต้ นั้น อาจสะดุดและหันเหไปบ้าง แต่ก็สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามผู้เชี่ยวชาญทางด้านสถานการณ์ความรุนแรงชายแดนใต้ ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรีย้ำว่า เส้นทาง การแก้ปัญหาตามแนวทางกระบวนการสันติภาพจะยังคงเป็นเส้นทางหักเห ย้อนแย้ง ถอยหน้า ถอยหลัง และมีความแปรปรวนเป็นช่วง ๆ เพราะสันติภาพเป็นกระบวนการและระบบทางสังคมการเมืองที่ประกอบด้วย ความแน่นอนและความไม่แน่นอน หนาซ้ำเปลี่ยนมาเป็น “การพูดคุยสันติสุข” เพื่อเน้นว่าเป็นการตกลงภายในประเทศและอาจจะทำให้การพูดคุยกันได้อย่างสันติ แต่ในทางปฏิบัติจะทำให้ยืดเวลาสันติภาพออกไปด้วยการสร้างกระบวนการและกำหนดเงื่อนไขใหม่ ๆ ทำให้สร้างข้อตกลงยากขึ้น (Jitphiromsri, 2013, pp. 241-251)

นอกจากนี้ รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช ได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า การแก้ไขปัญหาชายแดนใต้ นั้นล้มเหลวมาโดยตลอด เพราะความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองไทยนับตั้งแต่หลังรัฐประหารในปี 2549 การพูดคุยควรจะให้สังคมไทยรับรู้และมีส่วนร่วม โดยไม่ใช่เป็นแค่เพียงการพูดคุยระหว่างรัฐบาล

ไทยและฝ่ายขบวนการ แต่ต้องให้ผู้คนในสังคมมีส่วนร่วม จึงจะยั่งยืน แน่นนอน มุมมองของดันแคน แม็คคาร์โก (McCargo, 2013, pp. 81-89) ก็เห็นไม่ต่างกันคือ นี่คือนโยบายทางการเมืองที่ต้องหาทางออกทางการเมือง โดยกระจายอำนาจในบางประเภท และพยายามเปลี่ยนความคิด สร้างความร่วมมือ โดยสามารถนั่งคุยกับศัตรูหรือเป็นคนที่ไม่เคยเห็นพ้องต้องกัน (Chalermripinyorat, 2013, pp. 98-99)

อีกทั้ง นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส ยังย้ำว่า อย่างน้อยที่สุดของสันติภาพคือ การไม่มีความรุนแรง แต่สันติภาพที่แท้จริงแล้ว ยังรวมถึงการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เคารพสิทธิมนุษยชน เน้นความยุติธรรม เคารพหลักความเชื่อและจารีตทางวัฒนธรรม รวมถึงการมีสิทธิในการกำหนดอนาคตของตนเอง การสร้างสันติภาพจึงไม่ใช่การใช้ความรุนแรงหล่อเลี้ยง แต่เป็นการเปิดพื้นที่และการหลอมรวมผู้คนที่แตกต่างกันเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอทางออกจากความขัดแย้ง ด้วยการให้ความสำคัญกับกระบวนการที่เปิดกว้าง และอยู่บนพื้นฐานของสันติวิธี กระบวนการสันติภาพส่วนใหญ่ต้องประสบกับความล้มเหลวเนื่องจากไม่มีแรงสนับสนุนจากสาธารณะที่เพียงพอ (Ropers, 2013, pp. 13-37) กระนั้น มุฮัมมัดอายุบ ปาทาน ยังมั่นใจว่า กระบวนการสันติภาพในสังคมชายแดนใต้ นั้น “มีกลิ่นสันติภาพ” กระจายอยู่โดยรอบ (Pathan, 2013, pp. 7-8)

2. งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพูดคุยสันติภาพ

มีงานศึกษาจำนวนมากเกี่ยวกับ “การพูดคุยสันติภาพ” ทั้งงานศึกษาของศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี (Jitphirimsri, 2013; 2020) ดันแคน แม็คคาร์โก (McCargo, 2013) รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช (Chalermripinyorat, 2013) มุฮัมมัดอายุบ ปาทาน (Pathan, 2013) นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส (Ropers, 2013; 2019) คณะทำงานสร้างพื้นที่สันติภาพจากคนใน (Working group to create a peace space from insiders, 2014) จัตุรชัย ศรีเมืองกาญจนา (Srimuangkanjana, 2018) เดวิด โบห์ม (Bohm, 2003) โยฮัน กัลตุง (Galtung, 2007) ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (Satha-Anand, 2016) มาเรียน สเตฟาน และเอริกา เซนโนเวธ (Stephan & Chenoweth, 2015) และงานศึกษาอื่น ๆ โดยเฉพาะเครือข่ายวิชาการ Peace Survey (Peace Survey Network, 2019)

หนึ่งในงานศึกษาสำคัญเกี่ยวกับการพูดคุยสันติภาพนั้นก็คือ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อกระบวนการสันติภาพ หรือที่เรียกสั้นๆ ว่า “Peace Survey” ซึ่งเป็นเครือข่ายวิชาการ Peace Survey โดยเกิดจากความร่วมมือของสถาบันวิชาการและองค์กรภาคประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวน 25 องค์กรที่มีพันธกิจและบทบาทในการทำงานเพื่อสันติภาพและการพัฒนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

Peace Survey นั้นได้เริ่มต้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2559 โดยมีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic Random Sampling) ถึงระดับครัวเรือน เพื่อให้ประชาชนทุกคนและทุกกลุ่มมีโอกาสถูกเลือกอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งจากการจัดทำ Peace Survey ครั้งที่ 1-4 นั้น มีข้อเสนอแนะสำคัญเพื่อให้เกิดสันติภาพในชายแดนใต้คือ ยกระดับให้การพูดคุยสันติภาพเป็นแกนกลางในการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมือง เร่งปกป้องพลเรือนจากความรุนแรงและการละเมิดสิทธิ ทบทวนประสิทธิผลการแก้ปัญหายาเสพติดและเร่งตั้งกลไกพิสูจน์ข้อเท็จจริงเหตุรุนแรง ตรวจสอบประสิทธิผลการใช้งบประมาณด้านการ

พัฒนาในพื้นที่ ออกแบบระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและสะท้อนวิถีอัตลักษณ์วัฒนธรรม กระจายอำนาจมากขึ้นด้วยโครงสร้างการปกครองที่มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่และ เปิดพื้นที่ให้คนได้ถกเถียงเรื่องอ่อนไหวทางการเมืองโดยไม่ถูกคุกคามจากทุกฝ่าย (Peace Survey Network, 2019, pp. 3-4)

สำหรับ “Peace Survey” ที่ได้จัดทำมา 7 ครั้งนั้นมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นที่เป็นประชาชนจำนวน 10,581 คนจาก 14 กลุ่ม เช่น กลุ่มผู้เจรจา ผู้นำทุกศาสนา นักการเมือง ผู้นำองค์กรภาคประชาสังคม ผู้นำสตรี เยาวชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเปราะบางทางสังคม สื่อมวลชน และอื่น ๆ (Peace Survey Network, 2023, p. 4) การจัด Peace Survey ในครั้งที่ 7 เมื่อ 22 กันยายน 2566 มีผู้ให้ความเห็นจำนวน 1,312 คน ซึ่งได้เรียกร้องให้ดำเนินการลดความรุนแรงต่อประชาชน รวมทั้งการเร่งแก้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งประชาชนกว่าร้อยละ 80 ในการสำรวจเห็นว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งความรุนแรงที่เป็นทางตรง เช่น การก่อเหตุรุนแรงที่สร้างผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สิน การปะทะด้วยกำลังอาวุธ การทำร้ายร่างกาย การวิสามัญฆาตกรรม และที่เป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้าง เช่น ปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ การเลือกปฏิบัติ และการลดทอนสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งน่าสนใจคือ ประชาชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 70.1 สนับสนุนการพูดคุยสันติภาพ รวมทั้ง มีความไว้วางใจต่อพรรคการเมือง/นักการเมืองระดับชาติ (สส.) ในการสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้สูงที่สุดเป็นอันดับที่หนึ่ง คือ ร้อยละ 28 (Center for Conflict Studies and Cultural Diversity [CSCD], 2023)

อย่างไรก็ตาม จำนวน 1,312 คน ได้นำเสนอแนวทางที่ควรเร่งดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในพื้นที่คือ ร้อยละ 80.4 มองว่า จะต้องหลีกเลี่ยงการก่อเหตุความรุนแรงกับเป้าหมายอ่อน ร้อยละ 71.5 นำเสนอว่า จะต้องเสริมศักยภาพของชุมชนในการปกป้องคุ้มครองความปลอดภัย ร้อยละ 68.8 สะท้อนว่า เจ้าหน้าที่พยายามหลีกเลี่ยงการวิสามัญฆาตกรรมผู้มีความเห็นต่างจากรัฐที่ต่อสู้ในระหว่างการปิดล้อมตรวจค้นของตนเองโดยปราศจากอาวุธ ร้อยละ 67.1 สะท้อนว่า จะต้องพูดคุยถึงรูปแบบการเมืองการปกครองที่เหมาะสมในการจัดการท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ ร้อยละ 66.8 เสนอว่า ตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างฝ่ายรัฐบาล BRN และภาคประชาสังคมเพื่อจัดการปรึกษาหารือสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ มีข้อเสนอแนะต่าง ๆ เช่น การแก้ไขความไม่เสมอภาค คุ้มครองคนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ลดการเอารัดเอาเปรียบ การคำนึงถึงความต้องการของประชาชน มีความจริงใจในการแก้ปัญหา การถอนกำลังทหารพราน การหยุดยิง การใช้ความจริงในการแก้ปัญหาและลงมือทำอย่างเร่งด่วน (Peace Survey Network, 2023, pp. 16-17)

นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นด้วยกับ “การพูดคุย” ตามข้อสังเกตของโยฮัน กัลตุง (2550:2) ประมาจารย์ทางด้านสันติวิธี ซึ่งการสานเสวนาหรือการพูดคุยนั้นเป็นเครื่องมือที่ใช้สำรวจความขัดแย้งกับคู่กรณี... โดยมีได้พยายามเอาชนะหรือโน้มน้าว แต่เป็นกระบวนการระดมความคิดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะต้องมีความซื่อสัตย์ เปิดเผยมองเห็นปัญหา ระเบิดระงับ และเป็นปกติ การให้ความเคารพแก่ทุกฝ่ายที่ร่วมสานเสวนา ซึ่งสอดคล้องกับชัยวัฒน์ สถาอานันท์ที่ย้ำถึงสันติสนทนาว่า เพื่อความเข้าใจกัน ความไว้วางใจ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา โดยมองและเข้าใจโลกที่อีกฝ่ายเห็นและรู้สึก กระบวนการสันติสนทนา ยังเปิดพื้นที่ให้ผู้นิยมแนวทางสายกลางและอาจทำให้ผู้มีแนวคิดสุดโต่งอ่อนแอลงด้วยความเข้าใจที่

ถูกต้อง (Satha-Anand, 2016, pp. 100-101)

ส่วนศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรีนั้นย้ำว่า การขับเคลื่อนงานสันติภาพนั้น เราต้องเน้น “การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน” ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน โดยต้องมีแนวคิดสันติภาพขึ้นก่อน หลังจากนั้นก็เกิดพื้นที่รวมและสร้างพื้นที่สาธารณะ สิ่งสำคัญคือ “การสื่อสาร” จึงเกิดแนวคิดการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะเกี่ยวกับสันติภาพในแบบพหุวิธี แบบหลายแนวทาง (Jitphiromsri, 2013, pp. 54-64) นอกจากนี้ เดวิด โบห์ม ยังนำเสนอไม่ต่างกันว่า “การพูดคุยสันติภาพ (Peace Talk หรือ Peace Dialogue) คือ การเปิดโอกาสให้มีการรับฟังอย่างลึกซึ้ง” ซึ่งเป็นการพูดคุยอย่างมีสติและดำเนินไปอย่างรัดกุม ทั้งผู้พูดและผู้ฟังจะต้องเรียนรู้และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น ทั้งสองจึงเป็นตัวแทนแสดงสำคัญในการพูดคุยเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง (Bohm, 2003)

การพูดคุยสันติภาพนั้น จะต้องให้ความสำคัญกับการ “สานเสวนา” (Dialogue) ระหว่างกัน ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจความคิดและธรรมชาติของปัญหาที่เกิดจากความสัมพันธ์และการพูดคุยในแต่ละวัน การสานเสวนาจึงเป็นพื้นฐานของการแบ่งปันนิยามความหมาย ธรรมชาติของวิธีคิด โครงสร้างแห่งการตระหนักรู้ตนเอง (Bohm, 2003, p. 6) เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการพูดคุยสันติภาพ เดวิด โบห์ม จึงเสนอแนะว่า จะต้องให้ความสำคัญกับการพูดคุยหรือ การสานเสวนา ที่จะต้องเริ่มต้นด้วยการจัดอบรมหรือพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อทำความเข้าใจคำว่า “สานเสวนา” (Dialogue) ร่วมกันของทุกฝ่ายในช่วงระยะหนึ่ง เมื่อทุกคนเห็นพ้องต้องกันถึงความจำเป็นของ “การสานเสวนา” ก็ถึงเวลาที่จะเข้าสู่ “กระบวนการสานเสวนา” ที่ต้องการเปิดให้เห็นลักษณะความคิด และหาคำตอบที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความหมาย และอัตลักษณ์ (Bohm, 2003, pp. vii-xi)

อีกทั้ง เดวิด โบห์มยังย้ำว่า การพูดคุยนั้นไม่ได้หมายถึงความพยายามของการบรรลุผลของคนใดคนหนึ่ง แต่ทุกคนประสบความสำเร็จ เพราะการพูดคุยคือ “ความสำเร็จของทุกคน” (Bohm, 2003, pp. 6-8) การพูดคุยหรือการสานเสวนาตามนิยามของเดวิด โบห์มจึงต้องเปิดพื้นที่ให้สังคมมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งผู้คนต้องคิดร่วมกัน ทำร่วมกัน ใช้ชีวิตร่วมกัน รวมทั้งแบ่งปันความหมายร่วมกัน กระนั้น การสานเสวนาก็มีอุปสรรคมากมาย เช่น จำนวนผู้เข้าร่วม การพูดคุยที่ง่ายเกินไป รวมทั้งผู้จัดต้องการควบคุมแนวคิดของผู้เข้าร่วม (Bohm, 2003, p. 29) อย่างไรก็ตาม การพูดคุยดังกล่าวนี้จำเป็นต้องใช้เวลาและไม่สามารถคาดหวังได้ว่าจะสำเร็จหรือบรรลุวัตถุประสงค์เมื่อไหร่ (Bohm, 2003, pp. 15-16) เมื่อให้ความสำคัญกับการสานเสวนา ก็จะเป็นแนวทางไปสู่การพูดคุยสันติภาพและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะมันคือ การหาทางออกของปัญหาเพื่อให้ทุกคนบรรลุวัตถุประสงค์ มิใช่เพื่อให้ใครบางคนหรือกลุ่มบางกลุ่มประสบความสำเร็จ แต่มันเป็นความสำเร็จของทุกคน

สำหรับประเด็นชายแดนใต้ นั้น คณะทำงานสร้างพื้นที่สันติภาพจากคนใน (2557: 9-11) ได้นำเสนอว่า จะต้องสร้างกระบวนการสันติภาพในหลายช่องทาง เพื่อช่วยให้กระบวนการสันติภาพกว้างและลึกมากไปกว่าขอบเขตการพูดคุยที่เป็นทางการ และจัดให้มีโครงสร้างการทำงานเพื่อส่งเสริมสันติภาพที่จะผลักดันและแปรเปลี่ยนเจตจำนงทางการเมืองไปสู่ข้อตกลงที่เป็นรูปธรรม จะต้องระดมพลัง

และสร้างการมีส่วนร่วมของคนในและพลังมวลชนหนุนเสริมสันติภาพจากทุกภาคส่วนของสังคม แนนอนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยแนวทางสันติวิธี และน่าจะสูญเสียน้อยที่สุด (Srimuangkanchana, 2018, pp. 6-11)

งานทบทวนวรรณกรรมข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า งานสันติภาพนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนและแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จังหวะก้าวเพื่อไปสู่เส้นทางสายสันติภาพนั้น จำเป็นจะต้องสร้างสิ่งแวดล้อมแห่งสันติภาพให้เกิดขึ้น เมื่อสิ่งแวดล้อมรอบข้างเป็นไปในทิศทางที่ดี สันติภาพก็สามารถเกิดขึ้นเองได้ตามบริบทของสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ซึ่งไม่ต่างจากอากาศหนาว ผู้คนทุกคนก็ต้องเตรียมเสื้อผ้านกันหนาว เพราะผู้คนต่างรู้ว่าอากาศหนาวนั้นความอบอุ่นเป็นสิ่งจำเป็น ด้วยเหตุนี้ สิ่งแวดล้อมที่ภาครัฐควรขับเคลื่อนและสนับสนุนนั้นจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำพาไปสู่สันติภาพอย่างแท้จริง

วิธีดำเนินการ

ผู้ศึกษาใช้วิธี “การวิจัยเชิงคุณภาพ” (Qualitative Research) เพื่อทำความเข้าใจและวิเคราะห์แนวทางสร้างสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการพูดคุยสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งผู้ศึกษาใช้แนวทางการวิจัยใน 2 วิธีคือ

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยเน้นการศึกษาเพื่อค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากตำราทางวิชาการ ประกาศกระทรวง ข้อสรุปจากนโยบายรัฐ รายงานการทำงานขององค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่ ซึ่งมีรายงานของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) ปี 2549 และรายงานจาก “พื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน” ปี 2555 รวมทั้ง งานขับเคลื่อนของเครือข่ายการ Peace Survey จำนวน 7 ครั้งที่ผ่านมา ตั้งแต่ 2559-2566

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลปฐมภูมิ (Elementary Sources) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ นักวิชาการที่มีองค์ความรู้เรื่องความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวน 9 ท่าน ประกอบด้วย นักวิชาการรุ่นใหม่ 4 ท่านและนักวิชาการอาวุโส 5 ท่าน โดยเป็นนักวิชาการนอกพื้นที่ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Outsider In) จำนวน 4 ท่าน และนักวิชาการในพื้นที่ที่อาศัยข้างใน (Insider In) จำนวน 2 ท่าน รวมถึงนักวิชาการในพื้นที่ที่อาศัยอยู่ข้างนอก 2 ท่าน และนักวิชาการคนนอกที่อยู่นอกพื้นที่อีก 1 ท่าน โดยการสัมภาษณ์ทั้งลงพื้นที่ สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ และสัมภาษณ์ผ่านสื่อออนไลน์ตามความสะดวกของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยไม่มีการเปิดเผยต่อสาธารณะชนแต่อย่างใด

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างนี้เป็นไปด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีทั้งนักวิชาการในสถาบันการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และนักวิชาการอิสระที่มีความชำนาญและติดตามประเด็นปัญหาความรุนแรงมาอย่างยาวนาน ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากนักวิชาการรุ่นใหม่และรุ่นอาวุโส ที่มีบทบาทสำคัญในสนามความขัดแย้งชายแดนภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็น การผลิตงานวิจัย ตีพิมพ์บทความวิชาการผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ รวมทั้งเคยเข้าร่วมโต๊ะเจรจาดialogueพูดคุยสันติสุข ซึ่งนักวิชาการทั้งหมดเหล่านี้มีทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ประกอบด้วย อาจารย์ประจำสถาบันสันติ

ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หาดใหญ่จำนวน 1 ท่าน อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี 3 ท่าน อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 1 ท่าน อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา 1 ท่าน อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ 1 ท่าน อาจารย์ประจำสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ (CSCD) 1 ท่าน และ นักวิชาการอิสระจากสภาประชาสังคมชายแดนใต้ 1 ท่าน

ผลการวิจัย

1. ทำความเข้าใจการพูดคุยสันติภาพ

เอกสารลงนาม “ฉันทามติทั่วไปว่าด้วยกระบวนการพูดคุยสันติภาพ” (General Consensus on the Peace Process) ระหว่างตัวแทนรัฐบาลไทย พล.ท.ภราดร พัฒนถาบุตร เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติกับผู้ประสานงานกลุ่มบีอาร์เอ็นนำโดยนายฮัสซัน ตอยิบ เมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2556 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย นั้น ถือเป็นความพยายามครั้งสำคัญในการแก้ไขปัญหาชายแดนใต้ “อย่างเป็นทางการ” ผ่าน “วิถีการเมือง” (Chalermripinyorat, 2015, p. 33) “การพูดคุยสันติภาพ” (Peace Talk) ครั้งดังกล่าวถือเป็นแนวทางแก้ปัญหาความรุนแรงที่ยืดเยื้อเรื้อรังมานานตั้งแต่ 1 มกราคม 2547- 31 ธันวาคม 2564 ซึ่งมีเหตุการณ์ทั้งสิ้น 21,328 ครั้ง มีผู้เสียชีวิต 7,314 คน และบาดเจ็บ 13,584 คน ส่งผลให้เกิดหญิงหม้ายและเด็กกำพร้ามากกว่า 10,000 ราย (Deep South Watch, 2022)

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสังเกตคือ สถานการณ์ชายแดนใต้ “เริ่มลดลงอย่างมีนัยยะ” เมื่อมี “การพูดคุยสันติภาพ” เห็นได้จากปี 2555 มีเหตุการณ์ 1,850 ครั้ง (มีบาดเจ็บ 1,021 รายและผู้เสียชีวิต 507 ราย) ต่อมาได้ลดลงเหลือเพียง 335 ครั้งในปี 2563 (มีบาดเจ็บ 161 รายและผู้เสียชีวิต 116 ราย) เมื่อการพูดคุยเริ่มชะงัก สถานการณ์เริ่มสูงขึ้นจาก 335 ในปี 2563 เป็น 481 ในปี 2564 (Deep South Watch, 2022)

“การพูดคุยสันติภาพ” นั้นถูกใช้ในยุครัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ซึ่งคำดังกล่าวปรากฏใน “ฉันทามติทั่วไปว่าด้วยกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ” เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 ต่อมาคำดังกล่าวถูกเรียกเป็น “การพูดคุยสันติสุข” ในช่วงรัฐบาล พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผ่านคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557

จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนจาก “การพูดคุยสันติภาพ” มาสู่ “การพูดคุยสันติสุข” นั้นมีนัยสำคัญ ซึ่งสื่อมวลชนบางแขนงสะท้อนว่า เพราะอยากให้เป็นการพูดคุยเพื่อสร้างความสงบสุขของพื้นที่และพี่น้องประชาชนจริง ๆ (Isranews Agency, 2014) ตามคำสั่ง คสช.ที่ 96/2557 และคำสั่งที่ 98/2557 โดยมีรายละเอียดคร่าว ๆ ดังนี้

“[...]ให้ สมช. รับผิดชอบในการประสานกับส่วนราชการและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำแผนขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเป็นการสร้างหลักประกันความต่อเนื่องและความเชื่อมั่นต่อผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับปัญหา [...] ทุกกลุ่มในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพูดคุย ...”

จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนจากคำว่า “สันติภาพ” เป็น “สันติสุข” นั้นเป็นความพยายามถึงการกุมสภาพการพูดคุยกลับมา ไม่ให้มุ่งเน้นแต่ในเรื่องของอำนาจการปกครองเป็นหลัก แต่ให้มีการพูดคุยเรื่องการสร้างความสงบสุขในพื้นที่ การป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ตลอดจนการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม (The Active Thai PBS, 2023) รวมทั้งเปลี่ยนคณะเจรจาจากพลเรือนมาเป็นคณะทหาร โดยรัฐบาล คสช.นิยามวาทกรรมดังกล่าวขึ้น เพื่อวางกรอบกระบวนการพูดคุยกับผู้มีความคิดเห็นต่างกับรัฐว่า การเจรจาจะไม่พูดคุยเรื่องการเมืองการปกครอง แต่เน้นการสร้างควมไว้วางใจกันภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญไทย (Sirisawatwattana, 2023)

ในขณะที่นักวิชาการได้ตั้งข้อสังเกตว่า “การพูดคุยสันติภาพ” นั้นเป็นแนวทางที่ใช้กันทั่วโลกเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและเป็นทางออกให้กับความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างคู่ขัดแย้ง ซึ่งแน่นอนสังคมไทยก่อนหน้านี้ก็ใช้คำว่า “การพูดคุยสันติภาพ” แต่ในช่วงการบริหารราชการของรัฐบาลทหาร ประยุทธ์ จันทร์โอชา นั้นได้พยายามประดิษฐ์คำในการขับเคลื่อนเพื่อให้ประเด็นดังกล่าวนั้นถูกลดระดับจากปัญหาที่นานาชาติมองว่าเป็นภัยคุกคามนั้น กลับย่นย่อให้เป็นเพียงปัญหาระดับชาติและกีดกันตัวแสดงอื่นออกไปจากกระบวนการพูดคุย ซึ่งได้ใช้วาทกรรมใหม่ที่เรียกว่า “การพูดคุยสันติสุข” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2563)

อย่างไรก็ตาม การพูดคุยเรื่องสันติภาพกรณีความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีมานานเกือบ 3 ทศวรรษนับตั้งแต่รัฐบาลชวน หลีกภัย (2535-2538) กระทั่งรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (2557-ปัจจุบัน) โดยมีทั้งคืบหน้า หยุดชะงัก และถูกแทรกแซง รวมทั้งเผชิญหน้ากับอุปสรรคเหตุการณ์ทางการเมือง (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, สัมภาษณ์ 4 มิถุนายน 2563) กระทั่งปัจจุบัน อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านของยุครัฐประหารของรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาสู่รัฐบาลใหม่ ซึ่งพอจะสรุปภาพรวมของการพูดคุยสันติภาพได้ดังนี้

ตารางที่ 2: ภาพรวมการพูดคุยสันติภาพตั้งแต่ 2534-ปัจจุบัน

รัฐบาล	คู่ตรงข้ามรัฐ	สถานที่	จำนวน	ข้อเสนอ	ผล
อานันท์ ปันยารชุน (2534-2536)	พูโล	มาเลเซีย และอียิปต์	2 ครั้ง	พูดคุยลับ	ไม่คืบหน้า
ชวน หลีกภัย (2536-2538)	พูโล	อียิปต์และซีเรีย	2 ครั้ง	รัฐปัตตานี	ไม่คืบหน้า และยุติ เพราะกังวลว่าจะเป็นการเมืองระหว่างประเทศ
ทักษิณ ชินวัตร (2547-2549)	พูโล เบอร์ซาตู BIPP BRN GMP	เกาะลังกาวิ มาเลเซีย	6 ครั้ง	แผนสันติภาพ	ไม่ คืบ น ำ และ ถูก รัฐประหาร
สุรยุทธ์ จุลานนท์ (2550-2551)	กลุ่มที่อยู่ในมาเลย์	บาหลีเรน	1 ครั้ง	ไม่มั่นใจว่าตัวจริง	ไทยไม่ยอมรับ
สมัคร สุนทร	Pattani Malay	อินโดนีเซีย	1 ครั้ง	ก ะ ร ะ ว ง ก าร	ล้มเหลว

เวช (2551)	Consultative Congress (PMCC) ประกอบด้วย GMIP PULO BIPP			ต่างประเทศของไทย ปฏิเสธว่าผู้ที่เดินทาง ไปนั้นไม่ใช่ตัวแทนรัฐ	
สมชาย วงศ์ สวัสดิ์ (2551)	ก ลุ่ม อ ยู ต่างประเทศ ซึ่ง อ า จ มี บทบาทน้อย	Bagor Talk อินโดนีเซีย	2 ครั้ง	ยุติความรุนแรง	การเมืองอินโดนีเซีย
อภิสิทธิ์ เวชชา ชีวะ (2551-2554)	PMLM หยุดยิง 10 มิถุนายน – 10 กรกฎาคม 2553		-	หยุดยิงชั่วคราว แต่ไม่ ต่อเนื่อง	คืบหน้า
ยิ่งลักษณ์ ชิน วัตร (2554-2557)	BRN ฮาซันตอ ยิบ	มาเลเซีย	3 ครั้ง	ลงนามหยุดยิงสันติภาพ	คืบหน้าและชะงัก
ป ระ ยุ ท ธิ์ จันทร์โอชา (2557-2562)	มารา ปาตานี (BRN, PULO- P4, PULO- DSPP, BIPP และ GMIP)	มาเลเซีย	3 ครั้ง	เปลี่ยนจาก “การหยุดยิง สันติภาพ” มาเป็น “การ หยุดยิงสันติสุข”	คืบหน้า
ป ระ ยุ ท ธิ์ จันทร์โอชา (2562-2566)	ตัวแทน BRN อาห์ม อับดุล เราะห์มาน	มาเลเซีย	6 ครั้ง	เกิด “หลักการทั่วไป ของกระบวนการหยุดยิง สันติภาพ” (General Principle of the Peace Dialogue Process)	แนวโน้มดีและร่วมจัดทำ “แผนปฏิบัติการร่วมเพื่อ สร้างสันติภาพแบบ ครอบคลุม” (Join Comprehensive Plan towards Peace, JCPP)

ที่มา: The Active Thai PBS, 2023 และ Patani Forum, 2012

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การหยุดยิงสันติภาพ มีทั้งคืบหน้า หยุดชะงัก รวมทั้งถูกแทรกแซงจากการเมืองในประเทศ เช่น รัฐประหารหรือความไม่เสถียรของการเมืองไทย ทำให้การหยุดยิงหยุดชะงักลง อย่างไรก็ตาม การหยุดยิงในวันที่ 2-3 มีนาคม 2563 นี้ยังทำให้เห็นความจำเป็นในการสร้างบรรยากาศสันติภาพในพื้นที่ ซึ่งต้องเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้าใจและรับรู้กระบวนการหยุดยิงรวมทั้งหารือและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้อง (Thai PBS, 2020; The Fifth Operations Coordination Center, 2020)

จากรายงาน “การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนจำนวน 1,637 คนอายุระหว่าง 18-70 ปีต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Peace Survey) ครั้งที่ 5” ในปี 2562 แสดงให้เห็นว่า

ประชาชนร้อยละ 55.1 สนับสนุนการเจรจาสันติภาพ ส่วนร้อยละ 21 นั้นไม่แน่ใจ เพราะมองว่า การพูดคุยที่ผ่านมาไม่มีความก้าวหน้า ทั้งนี้ ประชาชนร้อยละ 59.4 กังวลว่า การพูดคุยไม่สามารถยุติความรุนแรงได้จริงและสถานการณ์รุนแรงขึ้นกว่าเดิม ส่วนร้อยละ 38.7 ยังหวังว่าจะเกิดข้อตกลงสันติภาพในอีก 5 ปีข้างหน้า (Manager Online, 2020)

กลุ่มนักวิชาการชายแดนใต้เสนอว่า “การพูดคุยสันติภาพ” ที่รับฟังข้อเสนอแนะจากประชาชนทุกฝ่ายนั้นคือทางออกของความรุนแรง เนื่องจากวิธีอื่นส่งผลให้เกิดการสูญเสียอย่างมหาศาลไม่ว่าจะเป็นผู้คน งบประมาณและระบบสังคม (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2563) อีกทั้งความขัดแย้งทั่วโลกส่วนมากนั้นสามารถยุติได้ “บนโต๊ะเจรจา” มากกว่า “การปราบปราม” หรือ “การใช้อาวุธ” ส่วนการแก้ปัญหาแบบอื่น เช่น ปลอมใจให้สถานการณ์สงบ อ้อมตัวไปเองนั้นมีโอกาสปะทุความรุนแรงในระลอกใหม่ค่อนข้างสูง (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563) ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1 ได้สรุปการพูดคุยสันติภาพที่ผ่านมาว่า มีประสิทธิภาพต่ำกว่าร้อยละ 50 เพราะไม่มี “ข้อตกลง” (Agreement) ใด ๆ อย่างเป็นรูปธรรม (สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2563)

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการที่ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์เชิงลึกต่างสะท้อนไม่ต่างกันคือ อย่างน้อยการพูดคุยสันติภาพนั้นสามารถสร้างพื้นที่ที่ต่อรองและทำให้เกิดสัญญาณดี เช่น พื้นที่ปลอดภัยและอื่น ๆ ความจริงการพูดคุยนั้นมีมาอย่างยาวนานทั้งปิดลับและเปิดเผย ซึ่งการพูดคุยดังกล่าว ประเทศไทยอาจจะถูกกดดันจากภายนอก ส่วนปัจจัยภายในคือ “รัฐไทยไม่สามารถปราบปรามขบวนการได้ ซึ่งอาจไม่เป็นผลดีในระยะยาว รัฐจึงต้องหันมาตั้งโต๊ะเจรจา” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563)

2. มุมมองของนักวิชาการในการสร้างสิ่งแวดล้อมการพูดคุยสันติภาพ

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามจากชายแดนใต้ ผู้ศึกษาได้มุมมองของนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ 9 ท่านที่ต้องการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพูดคุยสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งพบว่า จะต้อง “ขับเคลื่อนอย่างเร่งด่วน” และ “ขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง” โดยมีรายละเอียดดังนี้

● สันติสุข: การกิจขับเคลื่อนเร่งด่วน

การขับเคลื่อนเร่งด่วนนั้นถือเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาและสร้างสันติสุขในพื้นที่ โดยมีองค์ประกอบสำคัญเร่งด่วน 7 ประการดังนี้

1. รัฐต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชน สร้างพื้นที่องค์ความรู้ด้านสันติภาพ และนำเสนอข้อมูลข่าวสารเชิงบวก

จากการศึกษาพบว่า การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่นั้นคือทางออกของความรุนแรง ซึ่งรัฐจะต้องเปิดพื้นที่การพูดคุยให้มากขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้คนในประเทศ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9, สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2563) การสื่อสารจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเข้าใจและสันติสุข ซึ่งประชาชนมีสิทธิรับรู้เนื้อหาที่เกี่ยวข้อง (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2563 และ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2563) อย่างไรก็ตาม ข้อมูลข่าวสารการพูดคุยสันติภาพนั้นไม่ค่อยชัดและสื่อก็ไม่ได้ให้ความสนใจแบบจริงจัง จึงทำให้เกิดความสนใจในระดับต่ำและถูกทำให้เข้าใจเชวประเด็นไปสู่ “เอกราช” หรืออื่น ๆ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7, สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2563)

2563) กระแสดังกล่าวจึง “ถูกทำให้เงียบ” ซึ่งรัฐบาลทหารดิ่งเกมให้ซาลงเพื่อประโยชน์ในการต่อรองต่าง ๆ ตามข้อสังเกตของผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1 (สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2563)

อย่างไรก็ตาม เมื่อใช้กระบวนการสันติวิธีก็สามารถดึงนักวิชาการหรือภาคประชาสังคมเข้ามาเป็นกระบอกเสียงและออกมาเคลื่อนไหว เช่น การนำเสนอพื้นที่ปลอดภัย และอื่น ๆ (สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563) ด้วยเหตุนี้ ความขัดแย้งในชายแดนใต้จะจบลงด้วยการพูดคุยผ่าน “โต๊ะเจรจา” ซึ่งรัฐต้องจัดสมมนาการทำงานเพื่อสันติภาพหรือเปิดเวทีสาธารณะอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สาธารณะรับรู้และเข้าใจความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้น โดยสื่อจะต้องย่อยข้อมูลนำเสนอเพื่อความเข้าใจสำหรับให้คนทุกระดับทุกภาคส่วน ทุกกลุ่มเข้าใจโดยง่าย (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563) ซึ่งข่าวสารเชิงบวกนั้นสามารถส่งเสริมการพูดคุยสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้ได้เป็นอย่างดี (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2563)

2. รัฐต้องหนุนเสริมกิจกรรมการอยู่ร่วมกันระหว่างความเชื่อ

จากการศึกษาพบว่า การอยู่ร่วมกันระหว่างความเชื่อนั้นเป็นบรรยากาศสำคัญในการสร้างสันติภาพ ซึ่งจะต้องขับเคลื่อนและ“สลายอคติหนอเชื่อเดิมในพื้นที่” ให้หายไป และให้ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน มีพื้นที่ทางอัตลักษณ์เสมอกัน มีพื้นที่ต่อรองไม่ต่างกัน ในพื้นที่ความขัดแย้งนั้นผู้คนส่วนใหญ่มักมีความคุ้นชินกับวัฒนธรรมเชิงเดี่ยว และมีกำแพงแห่งความกังวล หวาดระแวง รู้สึกไม่ปลอดภัย ซึ่งยากแก่การเติบโตของสังคมพหุวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า ระบบการศึกษาในชายแดนใต้เองก็มีส่วนสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมเชิงเดี่ยวให้กับเยาวชน ทั้งนักเรียนที่มาจากโรงเรียนเอกชน สอนศาสนาอิสลามและโรงเรียนรัฐที่มีกระบวนการหล่อหลอม ซึ่งไม่ค่อยเน้นให้เข้าใจสังคมพหุนิยม ส่งผลให้นักเรียนและนักศึกษาไม่สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ เนื่องจากอคติและความหวาดระแวงเดิมในพื้นที่ อีกทั้งสามารถก่อให้เกิดความแตกแยกระหว่างผู้คน ระบบการศึกษาในพื้นที่จึงต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างกันอย่างต่อเนื่องและสามารถต่อยอดกิจกรรมได้ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563 และ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2563)

ด้วยเหตุนี้ สถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องหนุนเสริมการอยู่ร่วมกันของผู้คนระหว่างความเชื่อผ่าน “เอกภาพในความหลากหลาย” (Unity in Diversity) โดยจะต้องพึงทลายกำแพงสังคมเชิงเดี่ยวด้วยการเปิดโอกาสในการเรียนรู้ระหว่างกัน เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ เข้าใจ และปรับตัวเข้าหากันผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โครงการบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) และโครงการบรม (บ้าน โรงเรียน มัสยิด) ซึ่งหนุนเสริมให้สมบูรณ์มากกว่าเดิม (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563 และ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9, สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2563) การส่งเสริมการพูดคุยสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงต้องหนุนเสริมกิจกรรมการอยู่ร่วมกันระหว่างความเชื่อเพื่อสร้างสันติสุขในสังคม

3. เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากอคติและมีความจริงใจในการแก้ปัญหา

จากการศึกษาพบว่า รัฐไม่ได้มีปัญหาเรื่องความเข้าใจวัฒนธรรมของพื้นที่ เพราะมีโครงการอบรมเจ้าหน้าที่รัฐก่อนลงพื้นที่มากมาย อีกทั้งยังเข้าใจวิถีปฏิบัติของผู้ต้องหามุสลิมที่ต้องใช้สโระในเรือนจำเพื่อปฏิบัติศาสนกิจ แม้อาจทำให้เกิดความเสี่ยงในการใช้เป็นอาวุธ กระนั้นก็ถูกอนุโลมเพื่อ

สอดคล้องกับวัฒนธรรมและความเชื่อ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2563) แม้จะมีประเด็นความไม่เข้าใจวัฒนธรรม แต่ปัจจุบันมีน้อยมาก แต่สิ่งหนึ่งที่น่ากังวลคือ อดีตและการเหมารวมรวมถึงความไม่จริงใจในการแก้ปัญหา เช่น กรณีที่รัฐเลือกใช้ “การเมืองของถ้อยคำ” จาก “การพูดคุยสันติภาพ” (Peace Talk) มาสู่ “การพูดคุยสันติสุข” (Happiness Talk) ซึ่งมีนัยของการลดทอนปัญหาให้เหลือแค่เพียงระดับชาติ ซึ่งรัฐไม่ยากให้องค์กรระหว่างประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ หากมีก็ต้องทำงานร่วมกับรัฐและถูกควบคุมมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น การพูดคุยสันติภาพนั้นเกิดอุบัติเหตุขึ้นบ่อยครั้ง จึงไม่ค่อยคืบหน้า จนสะท้อนถึงความจริงใจที่ต้องการล้มโต๊ะเจรจา โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลทหารช่วงปี 2560 และ 2561” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2563)

นอกจากนี้ รัฐพยายามสะท้อนให้เห็นว่า “ความรุนแรงชายแดนใต้” เป็นเพียง “ความขัดแย้งรายวัน” และการทำผิดกฎหมายผ่านอาชญากรรมหรือยาเสพติด โดยสามารถแก้ไขด้วยมาตรการทางกฎหมาย จนแสดงให้เห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายนั้นเป็นสิ่งถูกต้อง เหมาะสม และชอบธรรม ในทางกลับกัน รัฐลดทอนการต่อสู้ทางความคิดและการขับเคลื่อนทางอัตลักษณ์ ประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ ศาสนา อุดมการณ์ แนวคิดทางการเมือง รวมทั้งขบวนการติดอาวุธอย่างบีอาร์เอ็น (ขบวนการแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปัตตานี: Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani: BRN) ลงให้เหลือเพียงการทำผิดกฎหมายรายวัน แล้วรัฐก็แก้ปัญหาทุกอย่างด้วยทหาร สิ่งนี้คือ เสี่ยงจากพื้นที่ความขัดแย้งที่สะท้อนถึงความไม่จริงใจในการแก้ไขปัญหาของรัฐ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2563) รัฐใช้การพูดคุยเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อความชอบธรรมของอำนาจ เพราะรัฐรู้อยู่แล้วว่า ผลของการพูดคุยคือ การนำไปสู่การเป็นพื้นที่จัดการตนเองและมีแนวทางบริหารราชการแบบกระจายอำนาจ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563) อย่างไรก็ตาม หากจะแก้ปัญหามหาความรุนแรงในชายแดนใต้ รัฐบาลต้องจริงใจ ไร้อคติ และเน้นความชอบธรรม ซึ่งดันแคน แม็คคาร์โก (2557) ก็นำเสนอแบบเดียวกันนั้นก็คือ จะต้องแก้ปัญหาคือ “โรคบกพร่องความชอบธรรม”

4. รัฐต้องให้บทบาทภาคประชาสังคมและสร้างพื้นที่กลางในการทำงานด้านสันติภาพอย่างมีอิสระ

องค์กรภาคประชาสังคม (Civil Society Organization: CSO) ถือเป็น “สารเร่งสำคัญ” ให้การพูดคุยสันติภาพก้าวไปข้างหน้า (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2563) สันติภาพจึงเกิดจาก “พื้นที่กลาง” ที่เน้นการมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตยที่ให้เสรีภาพและความเท่าเทียมของทุกฝ่ายในสนามความขัดแย้ง ปัจจุบันรัฐใช้อำนาจทหารควบคุมพื้นที่กลาง อีกทั้งรัฐพยายามกดดันองค์กรระหว่างประเทศหรือผู้ให้ทุนต่างประเทศออกไปจากพื้นที่ ส่งผลให้การขับเคลื่อนของภาคประชาสังคมน้อยลง เนื่องจากขาดงบประมาณ ในทางกลับกัน รัฐผันมาเป็นผู้ให้ทุนและเริ่มควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จ จนภาคประชาสังคมถูกลดบทบาทลงและไม่มีกลไกอิสระในการสะท้อนปัญหา (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563)

จากการศึกษาพบว่า “พื้นที่กลางที่อยู่ในสนามความขัดแย้งชายแดนใต้” นั้นถูกควบคุม แม้ภาพที่สื่อออกมายังสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมปกติ แต่ก็ไม่สามารถนำเสนออะไรได้เหมือนเดิม การสร้างบรรยากาศเพื่อหนุนเสริมการพูดคุยสันติภาพนั้นจะต้องเปิด “พื้นที่กลาง” (Common Ground) ที่เป็น

สาธารณะ อิสระ ปลอดภัย และมีโอกาสในการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน รัฐทำหน้าที่แค่เพียงหนุนเสริมและฟังภาคประชาสังคมตามระบอบประชาธิปไตย รัฐจะต้องให้บทบาทของภาคประชาสังคมและสร้างพื้นที่กลางในการทำงานอย่างอิสระเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมแห่งสันติสุขในพื้นที่ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2563 และ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563)

5. ไม่แทรกแซงการทำงานของ คอบต.

จากการศึกษาพบว่า คำสั่ง คสช.ที่ 98/2557 ส่งผลให้รัฐบาลทหารควบคุมพระราชบัญญัติ คอบต. (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้) ปี 2553 เดิมที พรบ. เคยให้อำนาจพลเรือนในการจัดการปัญหาภาคใต้ ทั้งนโยบาย งบประมาณ การพัฒนาพื้นที่ โดย คอบต. ทำงานกับเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่ผ่านตัวแทนภาคประชาสังคม ตัวแทนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่ถูกคัดสรรเข้ามาเป็นสภาที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบและสนับสนุนนโยบายในการแก้ปัญหาชายแดนใต้ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2563)

แต่เมื่อรัฐบาลทหารเข้ามาบริหารประเทศ ก็ได้คุมอำนาจเหล่านั้นแบบเบ็ดเสร็จผ่าน กอ.รมน. ส่งผลให้งานเชิงรุกเพื่อสันติภาพในพื้นที่เริ่มลดลง ไม่มีตัวกลางทำงานในพื้นที่อย่างอดีต แต่มีทหารพรานทำหน้าที่แทน ส่งผลให้เกิดความหวาดระแวง ไม่ไว้วางใจ ด้วยเหตุนี้ คอบต. จะต้องลดการถูกแทรกแซงจากการเมือง โดยเฉพาะรัฐบาลทหาร (สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2563) แนนอน การควบคุม คอบต. นั้นไม่ส่งผลดีต่อการสร้างบรรยากาศในการพูดคุยสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้แต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ รัฐจะต้องให้พลเรือนนำ ไม่ใช่ทหารนำ เพราะไม่สามารถเกิดสันติสุขที่ยั่งยืนในพื้นที่ได้ อีกทั้งรัฐต้องให้อิสระกับประชาชนในการขับเคลื่อน การคิด และการเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อความมั่นใจในการทำงานของรัฐ

6. รัฐต้องใช้ความรุนแรงและไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน

จากการศึกษาพบว่า หนึ่งในสิ่งที่บ่งบอกถึงความล้มเหลวในการขับเคลื่อนงานสันติภาพที่ผ่านมาคือ “การใช้ความรุนแรง” และ “การละเมิดสิทธิมนุษยชน” ซึ่งสิ่งดังกล่าวถือเป็นท่อน้ำเลี้ยงอย่างดีให้เกิด “แนวร่วมมูมกลับ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7, สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2563 และ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9, สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2563) เมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง ก็จะมีงบประมาณทางด้านความมั่นคงและความชอบธรรมในการต่อกฎหมายเพิ่มขึ้นด้วย หากรัฐต้องการแค่เพียงเหตุการณ์ความรุนแรงลดลง แนนอน มันอาจก่อให้เกิดปัญหาและปะทุขึ้นอีกในอนาคต ด้วยเหตุนี้ ทั้งความรุนแรงเชิงโครงสร้าง เชิงวัฒนธรรม และเชิงสัญลักษณ์ ต้องแก้ด้วยสันติภาพเชิงบวกเน้นการมีส่วนร่วม การพูดคุยเจรจา การสร้างความยุติธรรม สร้างความเข้าใจในการแก้ปัญหาทุกอย่าง (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2563)

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาความรุนแรงในพื้นที่นั้นเกิดจาก “การบังคับใช้กฎหมายพิเศษ” ประกอบด้วย พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 และกฎอัยการศึก หรือ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ทั้งหมดเหล่านี้เป็นการเพิ่มอำนาจรัฐ ซึ่งกฎหมายคือ โอบายทางสำคัญในการละเมิดสิทธิมนุษยชน เพราะเจ้าหน้าที่มักใช้อำนาจเกินขอบเขต ส่งผลให้เกิดกระแสต่อต้านลุกลามในทุกพื้นที่

กฎหมายดังกล่าวจึงส่งผลต่อความรู้สึกของญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมชุมชน และคนทั่วไปในสังคม กฎหมายพิเศษจึงส่งผลต่อความไว้วางใจของมวลชน (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2563 และผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563) ด้วยเหตุนี้ รัฐจะต้องคำนึงถึงมนุษยธรรม เพราะความยุติธรรมสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียม แม้รัฐจะหาทางคลี่คลายหลังเกิดเหตุด้วยการจ่ายเงินเยียวยา แต่กลับสะสมความชิงชังแห่งความยุติธรรมดังกล่าว (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2563) “เมื่อไม่มีความยุติธรรม ก็ไม่มีสันติภาพ” (No Justice No Peace) ด้วยเหตุนี้ รัฐจะต้องไม่ใช้ความรุนแรงและละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อผู้เห็นต่าง

7. รัฐต้องยกเลิกการจับผิดแบบเหวี่ยงแหและเหมารวม

“การเหวี่ยงแห” ถือเป็นหนึ่งในวิธีที่ถูกหยิบใช้ จนสร้างบาดแผลยากจะลืมเลือนในชายแดนใต้ เช่น กรณีกรณีครูจุฬาลงกูญถูกทำร้าย ผู้ถูกดำเนินคดีคนแรกคือ อิหม่ามประจำชุมชน ซึ่งเป็นผู้ป่วยติดเตียงมานานหลายปี เมื่อรัฐใช้ “การเหวี่ยงแห” ก็เกิดแนวคิดต้านรัฐและปลุกพลังแนวร่วมมุกกลับอย่างทรงพลัง แทนที่จะแก้ปัญหาความรุนแรง แต่กลับยิ่งเพิ่มปัญหามากกว่าเดิม (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563) ตรงกับข้อสังเกตของผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5 ที่กล่าวว่า “การเหวี่ยงแหแบบขาดกระบวนการตรวจสอบนั้นผลิตมวลชนต้านรัฐโดยปริยาย” (สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2563)

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มทำงานภาคประชาสังคมก็ถูกเหมารวมว่าเป็น “กลุ่มขบวนการ” ซึ่งรัฐจะต้องเลิกพฤติกรรมเหมารวม โดยผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6 นำเสนอว่า การเหมารวมนั้นรัฐทำได้แค่เพียงยึดพื้นที่ แต่ไม่สามารถยึดหัวใจของคนได้” (สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563) อีกทั้ง การเหมารวมนั้นทำให้รัฐเสียมวลชนและสร้างมวลชนมุกกลับ ซึ่งไม่เป็นประโยชน์แก่รัฐเอง

● สันติภาพ: การกิจขับเคลื่อนต่อเนื่อง

สำหรับการดำเนินการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องนั้น รัฐต้องเอาใจใส่และใช้เวลา เพราะการกระทำดังกล่าวหมายถึงการปรับทัศนคติและสร้างองค์ความรู้ รวมทั้งการสร้างปัญญาให้กับสังคม ซึ่งมี 7 ประการดังนี้

1. รัฐต้องยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

เมื่อปี 2560 ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีรายได้ค่าเฉลี่ยประมาณ 80,000 กว่าบาท ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของระดับประเทศที่อยู่ 228,000 บาท และในรอบปีที่ผ่านมาค่าความยากจนอยู่ที่ 32.8 ของประชากรในภาค แล้วประชากร 1 ใน 3 ของพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้เป็นคนที่ยากจนตามสถิติของธนาคารโลก (World Bank) ตัวเลขเหล่านี้สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำที่สูงขึ้น หนี้สินครัวเรือนเพิ่มขึ้น โครงสร้างประชากรระหว่างชายหญิงมันใกล้เคียงกัน ส่วนอัตราการเกิดนั้นสูงกว่าที่อื่น ในขณะเดียวกัน การลงทุนในเรื่องการพัฒนาคนและเศรษฐกิจนั้นน้อยมาก เพราะงบประมาณถูกนำมาขับเคลื่อนความมั่นคง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาโครงการต่าง ๆ น้อยลง (สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2563)

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2 มองว่า “เศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการพูดคุยสันติภาพ กระนั้นก็มีเงื่อนไขสำคัญคือ ความเสถียรภาพทางการเมือง หากการเมืองมีความมั่นคง

ก็จะส่งผลให้เศรษฐกิจดี ถ้าปัจจัยเหล่านี้มีเสถียรภาพที่ดีแล้ว มันก็จะเอื้อต่อประเด็นการพูดคุยสันติสุขเป็นอย่างมาก” (สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2563) ปัญหาความยากจนจึงเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ยังแก้ไม่ได้ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับความยากจนต้องปฏิบัติคู่กับการพูดคุยสันติภาพ เพราะหากความรุนแรงจบแล้ว แต่คุณภาพชีวิตยังไม่พัฒนา ก็ยากที่จะหวนสู่สงครามอีกครั้ง” การพัฒนาจึงเป็นหัวใจสำคัญในการส่งเสริมการพูดคุยสันติภาพในชายแดนใต้ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563)

ความจริงพื้นที่ชายแดนใต้มีข้อได้เปรียบสำคัญ เพราะมีทรัพยากรบุคคลที่สามารถสื่อสารแบบไทย-มลายู (bilingual) ซึ่งสามารถยกระดับและพัฒนาพื้นที่ตามอัตลักษณ์ เช่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นชาวพุทธ มองว่า โอกาสของชายแดนใต้ในการพัฒนา คือ จะมีโรงพยาบาลฮาลาล (Halal Hospital) เพราะสิ่งดังกล่าวคืออัตลักษณ์ของพื้นที่และผู้คน ซึ่งจะก่อให้เกิดการจ้างงานและยกระดับคุณภาพชีวิต ในทางกลับกัน ภาครัฐยังไม่ให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์เด่นและจุดแข็งของพื้นที่ที่สามารถเป็นตลาดอาเซียนเพื่อสอดคล้องกับความต้องการของนักธุรกิจและนักท่องเที่ยวจากประเทศมุสลิม หากการจัดการสิ่งดังกล่าวได้ ก็จะยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9, สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2563)

2. รัฐต้องพัฒนาการศึกษาแบบคู่ขนานให้มีประสิทธิภาพ

จังหวัดชายแดนใต้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว นั่นก็คือ “การศึกษาแบบคู่ขนาน” ผ่าน “ระบบศาสนาคู่สามัญ” หรือ “ความรู้คู่ศีลธรรม” ซึ่งต่างจากภาคส่วนอื่น ๆ ของไทยที่เน้นระบบการศึกษาแบบสามัญเป็นหลัก ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1 มองว่า รัฐต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะพิเศษของระบบการศึกษาแบบคู่ขนาน ซึ่งระบบดังกล่าวเป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งของประเทศไทยในสมัยนั้นเพื่อเปิดพื้นที่แห่งอัตลักษณ์ (สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2563) ปัจจุบัน ระบบการศึกษาแบบคู่ขนานกลับถูกทำให้อ่อนลง เพราะรัฐเอารูปแบบการศึกษาเชิงเดียวมาบริหารจัดการ อีกทั้งยังเชื่อมโยงระบบการศึกษาคู่ขนานกับความมั่นคง รัฐจึงมองว่า การศึกษานั้นหมายถึงปลุกระดมและบ่มเพาะขบวนการเคลื่อนไหว เมื่อเป็นเช่นนั้นนโยบายของภาครัฐคือ การปราบปรามและการควบคุม ทั้งด้านงบประมาณและการทำงาน (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2563)

ผู้ให้สัมภาษณ์สะท้อนว่า รัฐจะต้องพัฒนาการศึกษาแบบคู่ขนานให้มีประสิทธิภาพ และ “จ่ายเงินเดือนครูโดยตรง” ซึ่งไม่ต้องขึ้นกับโรงเรียน เพราะการจ่ายเงินผ่านระบบโรงเรียนในรูปแบบที่เป็นอยู่ ครูจะถูกลดเงินเดือนไปมากกว่าครึ่ง จาก 15,000 เหลือแค่เพียง 7,000-10,000 บาท เนื่องจากทางโรงเรียนให้เหตุผลว่า เงินดังกล่าวต้องนำไปช่วยครูสอนศาสนาเดือนละ 4,000-7,000 บาท หรือไม่ก็เข้ากองกลางสำหรับบริหารจัดการ ซึ่งหากยังดำรงในระบบเดิม ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาการศึกษาได้อย่างถึงราก อีกทั้งคุณภาพชีวิตครูก็จะต่ำลงไปด้วย นอกจากนี้ รัฐควรหันมาสนใจ “ครูศาสนา” แต่วุฒิปริญญาตรีไม่ถูกยอมรับในระบบการศึกษาไทย ส่งผลต่อเงินเดือนครูศาสนา ระบบสวัสดิการ ระบบการสอน และคุณภาพชีวิตของครูไร้มาตรฐาน ซึ่งส่งผลต่อระบบการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นี่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการศึกษาที่รัฐควรตระหนักเป็นพิเศษ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9, สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2563)

3. รัฐควรเป็นตัวกลางประนีประนอมระหว่างแนวคิดในสังคมมุสลิมชายแดนใต้

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อในหมู่ชาวมุสลิมในชายแดนใต้ค่อนข้างน่าเป็นห่วง เพราะผูกโยงกับกลุ่มแนวคิดศาสนาที่ใช้พื้นที่สื่อออนไลน์ขับเคลื่อนความเชื่อและแย่งฐานมวลชน อีกทั้ง ระบบการเมืองในการเลือกผู้นำของชาวมุสลิมและคณะกรรมการอิสลามได้สะท้อนความสัมพันธ์ของสังคมมุสลิมส่งผลให้เกิดการตำหนิ โจมตี และแบ่งฝ่ายกันอย่างชัดเจน ในมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6 เสนอว่าการประนีประนอมระหว่างสำนักคิดและความเชื่อในสังคมมุสลิมนั้นเป็นสิ่งจำเป็น เพราะการสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการพูดคุยสันติภาพในชายแดนใต้นั้นอาจเริ่มต้นที่ความเป็นเอกภาพของสังคมมุสลิม (สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563) เพราะแนวคิดเหล่านี้มีส่วนผลักดันต่อการพูดคุยสันติภาพเป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้นำศาสนาสังกัดกลุ่มแนวคิดต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการสร้างแนวคิดสันติวิธีให้กับผู้คนในชายแดนใต้ ในทางกลับกัน ความไม่สามัคคีของผู้นำศาสนาในพื้นที่เป็นแรงเหวี่ยงสำคัญที่ทำให้สันติสุขระหว่างศาสนิกกร่วมศาสนาและศาสนิกะหว่างศาสนานั้นแผ่วลง เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ยากที่จะเกิดความสงบสุขในสังคมเรา ด้วยเหตุนี้ รัฐและสังคมมุสลิมเองจะต้องหันมาใส่ใจปัญหาความแตกแยกที่เกิดขึ้นในสังคมชายแดนใต้ เพราะสิ่งดังกล่าวคือพลังหนุนสันติสุขให้ยั่งยืน

4. รัฐต้องสนับสนุนการทำงานทางด้านวิชาการในพื้นที่

การทำงานของนักวิชาการนั้นถือเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญที่ส่งเสริมการพูดคุยสันติภาพในชายแดนภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็น งานวิจัย บทความวิชาการ บทวิเคราะห์ต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่สำคัญกว่างานวิชาการในพื้นที่คือ “ตัวแสดงหลัก” (Main Actor) หากตัวแสดงหลักไม่ว่าจะเป็นรัฐ ผู้เห็นต่าง ผู้อำนวยการความสวดสามารถสนองตอบข้อเสนอแนะของนักวิชาการมากเท่าไร ก็จะส่งผลให้เกิดความคืบหน้าและเอื้อต่อการพูดคุยสันติภาพมากขึ้นเท่านั้น (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2563) สถานะของนักวิชาการมีอำนาจเพียงอย่างเดียวคือ ความรู้ ผ่านการทำงานวิชาการ สัมมนา นำเสนอองค์ความรู้ รวมทั้งระดมสมอง ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3 เน้นย้ำว่า การเปิดเวทีพูดคุยนั้นเกิดจากการทำงานของหลายภาคส่วน ทั้งกลุ่มนักวิชาการในและนอกพื้นที่ ในประเทศและต่างประเทศที่พยายามสะท้อนมุมมองและศึกษาวิจัย จนแรงผลักดันเหล่านี้ทำให้รัฐบาลต้องหันมาทบทวนท่าทีของตนเองและเข้าสู่การพูดคุยในท้ายที่สุด (สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2563)

ด้วยเหตุนี้ งานวิชาการจึงเป็น “อำนาจของข้อมูล” หรือ “อำนาจของความรู้” เพื่อต่อรองและถ่วงดุลกับอำนาจรัฐผ่าน “จิตวิญญาณของนักวิชาการ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2563) นักวิชาการและงานวิชาการจึงเป็น “ตัวเร่ง” ให้เกิดการพูดคุยสันติสุข และเป็นสื่อกลางให้รับรู้ถึงความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในพื้นที่” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2563) หน้าที่อีกอย่างซึ่งสำคัญที่สุดของนักวิชาการคือ การสอนศิษย์ให้ยึดแนวคิดสันติวิธี นักวิชาการในพื้นที่ต้องเตรียมคนเพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่าน อย่างน้อยที่สุด ให้นักศึกษามีภูมิคุ้มกันและรับรู้ว่าจะเกิดอะไรกับพื้นที่และประเทศชาติของเขา ในอีกมุมหนึ่งคือ นักวิชาการต้องเข้าร่วมโต๊ะเจรจา เพราะจะได้นำองค์ความรู้มาสื่อสารกับภาคประชาสังคมว่าจะกำหนดทิศทางของการขับเคลื่อนอย่างไรในอนาคต (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563) เมื่อนักวิชาการมีจุดยืนที่ชัดเจน ก็จะมีส่วนในการสร้างสันติภาพในพื้นที่เป็นอย่างมาก เพราะความรู้และความเข้าใจนั้นถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการอธิบายความเป็นไป หากปราศจากองค์ความรู้ สังคมก็จะมีตบอดและพรั่มัว ด้วยเหตุนี้ รัฐจะต้องสนับสนุนขับเคลื่อนสังคมด้วย

ปัญญา เพื่อให้เกิดบรรยากาศสันติสุขที่แท้จริง

5. รัฐต้องสนับสนุนแนวทางการเมืองเพื่อแก้ปัญหาชายแดนใต้

นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการใช้แนวทางการเมืองมาแก้ไขปัญหาชายแดนใต้หรือ “การเมืองนำการทหาร” เนื่องจากการเมืองนั้นมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและผลักดันให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพูดคุยสันติภาพ การเมืองในช่วงก่อนรัฐประหารปี 2557 นั้นมีพลังในการขับเคลื่อนเป็นอย่างมาก เพราะรัฐบาลเปิดพื้นที่ในทางการเมือง เปิดพื้นที่ในทางสถาบัน โครงสร้างการรองรับ ซึ่งถือว่าเป็นระบบมาก แต่หลังจากรัฐบาลทหารยึดอำนาจ การเคลื่อนไหวในพื้นที่ แม้จะอิสระ แต่ก็ยังอยู่ในสายตาของทหาร” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2563)

ด้วยเหตุนี้ กระบวนการสันติภาพเชิงบวกมาจากกระบวนการประชาธิปไตย มันต้องมีประชาธิปไตยถึงจะไปด้วยกันได้ อันนี้เป็นจุดสำคัญที่จะต้องส่งเสริมบทบาทของฝ่ายการเมือง ฝ่ายประชาธิปไตย ฝ่ายวิชาการ ซึ่งจะต้องไม่เป็นเครื่องมือของรัฐ พื้นที่ทางการเมืองนั้นสำคัญมาก เพราะเป็นเครื่องมือต่อรองในพื้นที่ ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4 จึงกล่าวว่า “ยิ่งนักการเมืองสามารถเรียกร้องสิทธิหรืออัตลักษณ์ความเป็นมลายูหรือการพัฒนาต่าง ๆ ในรัฐสภาให้ออกมาเป็นนโยบายมากขึ้น ก็จะทำให้ความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรงในพื้นที่ของฝ่ายตรงข้ามและการใช้อาวุธนั้นลดลง ในทางกลับกัน หากพื้นที่อัตลักษณ์ถูกกดทับ ก็จะเป็นชนวนของความรุนแรง” (สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563)

จะต้องทำให้พื้นที่ชายแดนใต้มีบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตย ที่ไม่ได้หมายถึง การมีการเลือกตั้ง แต่รัฐบาลและระบบราชการจะต้องยึดมั่นในหลักการของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เช่น เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ยอมรับการเคลื่อนไหวเรียกร้อง ทวงคืน คัดค้าน เสนอแนะขององค์กรภาคประชาสังคมเพื่อให้บรรยากาศเอื้อต่อการพูดคุยสันติภาพมากขึ้น (สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2563) การสนับสนุนแนวทางการเมืองเพื่อแก้ปัญหาชายแดนใต้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างฐานแห่งประชาธิปไตยในสังคม เมื่อสังคมมีประชาธิปไตย สังคมก็必将มีความเสมอภาค อิสรภาพ เสรีภาพ ความเป็นมนุษย์ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานได้รับความเคารพ เมื่อเป็นเช่นนั้น บรรยากาศแห่งการสร้างสันติสุขก็เกิดขึ้นได้ในพื้นที่

6. ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการต่ออายุกฎหมายพิเศษในพื้นที่

ในพื้นที่ความรุนแรงชายแดนใต้ที่มีกฎหมายพิเศษอย่างน้อย 3 ฉบับคือ พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 และกฎอัยการศึก หรือ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 อย่างไรก็ตาม แนวทางในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในชายแดนใต้จะต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขยายเวลากฎหมายในพื้นที่ภายใต้หลัก 2 ประการคือ เพื่อปกป้องผู้คนในพื้นที่และไม่รุกรานสิทธิและเสรีภาพของประชาชน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2563)

ที่ผ่านมา การต่ออายุของกฎหมายพิเศษในพื้นที่นั้น ภาคประชาสังคมหรือประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการนำเสนอ หากรัฐรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการต่ออายุกฎหมายพิเศษนี้ จะเป็นข้อดีของรัฐเองในการเอาใจใส่และชิงความได้เปรียบจากผู้เห็นต่าง อีกทั้งจะทำให้เกิดการส่งเสริมการพูดคุยสันติภาพในชายแดนใต้ เนื่องจากการมีส่วนร่วมนั้นเป็นหัวใจหลักของการปกครองในระบบ

ประชาธิปไตย อีกอย่างรัฐจะต้องรู้จักทฤษฎีการวางเงื่อนไขในการต่ออายุกฎหมายในพื้นที่เพื่อให้เกิดความตระหนักของผู้คน แต่ตอนนี้ผู้คนรู้สึกปกติไปกับกฎหมายพิเศษ หน้าที่รัฐเองก็ไม่ฉลาดพอกับการมีเงื่อนไขแบบนี้ ถ้าหากรัฐฉลาดพอ รัฐเองก็ต้องไม่ทำให้ผู้คนรู้สึกปกติกับกฎหมายไม่ปกติ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7, สัมภาษณ์, 8 มิถุนายน 2563)

7. รัฐต้องสร้างความต่อเนื่องในการพูดคุยสันติภาพ

ความรุนแรงที่ทวีขึ้นและยืดเยื้อเรื้อรัง ก่อให้เกิดการพูดคุยสันติภาพ แต่การพูดคุยนั้นไม่สามารถเดินหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากขาดความต่อเนื่องของรัฐบาล ความขัดแย้งในพื้นที่มีความเกี่ยวโยงกับการเมืองระดับประเทศ หากการเมืองอยู่ในวังวนของการรัฐประหารหรือไร้เสถียรภาพ ก็จะส่งผลให้เกิดความล้มเหลวในการพูดคุย ความจริงใจของรัฐบาลทหารก็ไม่ได้ทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นอย่างแท้จริง ในขณะที่ BRN เองก็ไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นได้ อีกทั้งปัญหาของ BRN คือโครงสร้างอำนาจไม่ชัดเจน ก็อาจส่งผลให้การพูดคุยนั้นไม่เป็นผล

เมื่อขาดความต่อเนื่องก็ทำให้รัฐบาลขาดความเป็นเอกภาพ ไม่สามารถเห็นความชัดเจนสำหรับจุดยืนของรัฐบาลทหารต่อพื้นที่ว่าเป็นอย่างไร รัฐไม่สามารถทำให้พื้นที่สงบลงได้ แต่สิ่งที่เห็นคือ ความพยายามในการดึงบงมาเรื่อย ๆ เพื่อจะบอกว่า ตนเองทำงานกับพื้นที่ แต่รากของปัญหาที่ไม่หายไป การละเมิดสิทธิมนุษยชนยังคงมีอย่างต่อเนื่อง การปิดล้อม การตรวจค้นยังมีให้เห็น แต่อีกด้านอาจจะมีความเข้าใจกับพื้นที่ชัดเจนขึ้น เพราะคนส่วนใหญ่เริ่มหันมาเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นและรู้จักรัฐบาลทหารมากขึ้นหลังจากเผชิญหน้ากับสถานการณ์โควิดในปัจจุบัน เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไทย มันเกิดในพื้นที่ชายแดนใต้ไปหมดแล้ว” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2563)

ด้วยเหตุนี้ การพูดคุยสันติภาพนั้นก็จะต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม เพราะความต่อเนื่องในการพูดคุยนั้นสามารถสร้างความเชื่อใจและเห็นวิวัฒนาการที่ดำรงอยู่ได้อย่างชัดเจน หากปราศจากความต่อเนื่อง กิจกรรมดังกล่าวก็จะถูกมองว่าไร้สมรรถภาพ ไม่มีความมั่นคง ไร้ความน่าเชื่อถือ อีกทั้งไม่สามารถสร้างแรงผลักดันของมวลชนในการสนับสนุนได้ ทุกอย่างที่ดีดำเนินไปก็ต้องหยุดชะงักลง ความต่อเนื่องในการพูดคุยสันติภาพจึงเป็นภาพสะท้อนถึงความเข้มแข็ง เอาใจจริงเอาใจและตั้งใจของทั้งสองฝ่ายได้เป็นอย่างดี หากปราศจากสิ่งดังกล่าว สังคมก็จะอยู่ในวังวนของความขัดแย้งอย่างไร้ทางออก

อภิปรายผล

การขับเคลื่อนด้วยแนวทางสันติภาพนั้นถือเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถลดปัญหาความรุนแรงได้ถึงร้อยละ 53 ตามงานศึกษาของมาเรียน สเตฟาน และเอริกา เซนโนเวธ (Stephan & Chenoweth, 2015, pp. 4-12) แม้การพูดคุยสันติภาพในชายแดนใต้เริ่มเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น แต่ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวกำลังถูกผลักดันให้กลายเป็นปัญหาภายในประเทศที่พยายามกีดกันตัวแสดงอื่น ๆ ออกไปตามข้อสังเกตของผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1

อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาชายแดนใต้จะต้องขับเคลื่อนด้วยแนวคิดของดินแดน แม็คคาร์โกที่ว่า จะต้องใช้วิถีทางการเมืองมาเป็นตัวนำ มิใช่ขับเคลื่อนด้วยโครงการพัฒนา การศึกษา หรืออื่น ๆ แต่

ต้องแก้ปัญหาเรื่องความชอบธรรม ซึ่งทั้งหมดนั้นมาจากระบบการเมืองเป็นตัวขับเคลื่อนนโยบาย แต่ความไร้เสถียรภาพทางการเมืองที่นำโดยรัฐบาลทหารนั้น ไร้ความต่อเนื่องและไม่คืบหน้า นักวิชาการจึงนำเสนอมุมมองในการขับเคลื่อนให้เอื้อกับการพูดคุยสันติภาพในชายแดนใต้ดังนี้

ตารางที่ 3: มุมมองของนักวิชาการในการสร้างบรรยากาศการพูดคุยสันติภาพในพื้นที่ชายแดนภาคใต้

ภารกิจเร่งด่วน	ภารกิจต่อเนื่อง
รัฐต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชน สร้างพื้นที่องค์ความรู้ด้านสันติภาพและนำเสนอข้อมูลข่าวสารเชิงบวก	รัฐต้องยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน
รัฐต้องหนุนเสริมกิจกรรมการอยู่ร่วมกันระหว่างความเชื่อ	รัฐต้องพัฒนาการศึกษาแบบคู่ขนานให้มีประสิทธิภาพ
เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากอคติและมีความจริงใจในการแก้ปัญหา	รัฐควรเป็นตัวกลางประนีประนอมระหว่างแนวคิดในสังคมมุสลิมชายแดนใต้
รัฐต้องให้บทบาทภาคประชาสังคมและสร้างพื้นที่กลางในการทำงานด้านสันติภาพอย่างมีอิสระ	รัฐต้องสนับสนุนการทำงานทางด้านวิชาการในพื้นที่
รัฐต้องไม่แทรกแซงการทำงานของ คอบต.	รัฐต้องสนับสนุนแนวทางการเมืองเพื่อแก้ปัญหาชายแดนใต้
รัฐต้องไม่ใช้ความรุนแรงและไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน	ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการต่ออายุกฎหมายพิเศษในพื้นที่
รัฐต้องยกเลิกการจับผิดแบบเหวี่ยงแหและเหมารวม	รัฐต้องสร้างความต่อเนื่องในการพูดคุยสันติสุข

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่า มีภารกิจที่รัฐต้องขับเคลื่อนเร่งด่วนและต่อเนื่องอย่างละ 7 ประการเพื่อให้เกิดสันติภาพในชายแดนใต้ จากการศึกษาพบว่า ปัญหาเร่งด่วนคือ ความไม่ไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อรัฐและความหวาดระแวงที่รัฐมีต่อประชาชน ส่งผลให้เกิดปฏิบัติการต่าง ๆ ตามมา เช่น ความอคติ ขาดความจริงใจ จนเป็นมาของการแทรกแซง การเหมารวม การเหวี่ยงแห และบังคับใช้กฎหมาย เช่น พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 และกฎอัยการศึก หรือ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 จนเป็นใบเบิกทางสำคัญนำไปสู่ความรุนแรงและการละเมิดสิทธิมนุษยชน ด้วยเหตุนี้ จึงต้องหนุนเสริมการเรียนรู้และสร้างความเชื่อมั่นระหว่างกัน ส่วนภารกิจที่รัฐต้องขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องคือ ปัญหาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับการศึกษา งานวิชาการ และการสร้างองค์ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

หนึ่งในกิจกรรมสำคัญคือ “การพูดคุย” ตามแนวคิดของโยฮัน กัลตุง ซึ่งมีใช้เพื่อเอาชนะหรือโน้มน้าว แต่เพื่อระดมความคิดเห็นของทุกภาคส่วนผ่านแนวทางประชาธิปไตย ไร้การควบคุมหรือกีดกันอิสรภาพ อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้านี้กระบวนการดังกล่าวถูกควบคุมโดยรัฐบาลทหาร แม้จะมีการขับเคลื่อนปกติ แต่กลับถูกควบคุมมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ รัฐเองจึงต้องเข้าใจว่า การพูดคุยสันติภาพนั้นคือ

การเปิดโอกาสให้รับฟังอย่างลึกซึ้งเพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งตามแนวทางของเดวิด โบห์ม อีกทั้งยังต้องหนุนเสริมการคิดร่วมกัน ทำร่วมกัน และใช้ชีวิตร่วมกัน แน่หนอ แนวทางดังกล่าวจะเป็นการจัดการความขัดแย้งที่จะสูญเสียน้อยที่สุด

บทสรุป

“การพูดคุยสันติภาพ” ที่ถูกใช้ในยุคสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร หรือ “การพูดคุยสันติสุข” ที่ถูกใช้ในช่วงรัฐบาล พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชานั้นค่อนข้างเหมือนกัน แต่มีนัยยะต่างกันพอสมควร โดย “การพูดคุยสันติสุข” นั้นพยายามลดทอนความขัดแย้งชายแดนใต้ให้เป็นปัญหาระดับชาติ โดยกีดกันตัวแสดงระหว่างประเทศอื่น ๆ ออกไป ซึ่งสิ่งดังกล่าว นักวิชาการมองว่า เป็นการแสดงออกถึงความไม่จริงใจในการแก้ไขปัญหาชายแดนใต้ อีกทั้งยังเป็นการซื้อเวลาเพื่อแลกกับผลประโยชน์ของอุตสาหกรรมความมั่นคงในชายแดนใต้ที่มีเม็ดเงินค่อนข้างสูง

การพูดคุยในครั้งก่อนหน้าผ่าน 6-7 รัฐบาลนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความคืบหน้าและความล้มเหลวซึ่งอาจเกิดจากกลุ่มอำนาจ สถานการณ์ทางการเมือง รวมทั้งบริบทต่าง ๆ เข้ามาเป็นปัจจัยแวดล้อม โดยเฉพาะความจริงใจและท่าทีของรัฐในการหาทางแก้ไขปัญหาความรุนแรงถือเป็นสิ่งสำคัญ อย่างไรก็ตาม นักวิชาการมองเหมือนกันคือ ความขัดแย้งทั่วโลกสามารถยุติได้ “บนโต๊ะเจรจา” มากกว่า “การปราบปราม” หรือ “การใช้อาวุธ”

ส่วนโต๊ะเจรจาที่สำคัญคือ การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน สร้างพื้นที่องค์ความรู้ด้านสันติภาพและนำเสนอข้อมูลข่าวสารเชิงบวก รัฐต้องหนุนเสริมกิจกรรมการอยู่ร่วมกันระหว่างความเชื่อปราศจากอคติในการแก้ปัญหา และให้บทบาทของภาคประชาสังคมทำงานด้านสันติภาพอย่างมีประสิทธิภาพ ปราศจากการแทรกแซง ไม่ใช้ความรุนแรงและละเมิดสิทธิมนุษยชน ไม่จับผิดแบบเหวี่ยงแหและเหมารวม ซึ่งถือเป็นภารกิจที่ต้องขับเคลื่อนเร่งด่วน

ในขณะเดียวกัน ยังมีภารกิจต่อเนื่องที่ต้องขับเคลื่อนเพื่อหนุนเสริมบรรยากาศการพูดคุยสันติภาพในชายแดนใต้ นั่นก็คือ การยกระดับคุณภาพชีวิต พัฒนาการศึกษาระดับชุมชนให้มีประสิทธิภาพ สนับสนุนงานทางวิชาการในพื้นที่ ใช้แนวทางการเมืองแก้ปัญหา ต่ออายุกฎหมายพิเศษด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งรัฐควรเป็นตัวกลางประนีประนอมระหว่างแนวคิดในสังคมมุสลิมชายแดนใต้และต้องพูดคุยสันติภาพอย่างต่อเนื่อง

ข้อความเบื้องต้นคือ มุมมองของนักวิชาการในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพูดคุยสันติภาพในชายแดนใต้ กระนั้น ประเด็นที่ต้องคำนึงถึงมากที่สุดคือ เรื่องของความชอบธรรมในชายแดนใต้ โดยสอดคล้องกับดินแดน แมคคาร์โก ที่ได้นำเสนอว่า

“การแก้ไขปัญหาชายแดนใต้ด้วยการเพิ่มจำนวนโครงการพัฒนาต่าง ๆ หรือ แม้แต่การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมที่จำเป็นอย่างมากมายนั้นก็คงไม่เพียงพอที่จะทำให้เหตุการณ์ดีขึ้นได้ แม้แต่การปฏิรูปการศึกษาเอง ก็คงจะไม่สามารถช่วยอะไรได้มากนักเช่นกัน... ปัญหาที่แท้จริง มิใช่เรื่องกองกำลัง หรือ สงครามศาสนา แต่เป็น “โรคบกพร่องความชอบธรรม” (McCargo, 2014, p. 6)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้

- 1.1 กอ. รমন. และ คอบต. จะต้องนำข้อเสนอแนะข้างต้นไปปรับใช้ เพื่อขับเคลื่อนการพูดคุยสันติภาพในอนาคต อีกทั้งต้องทบทวนบทบาทของตนเองในพื้นที่เพื่อให้ประชาชนไว้วางใจและเข้ามามีส่วนร่วมตามระบบประชาธิปไตย ไร้การคุกคาม และควบคุมจากเจ้าหน้าที่รัฐจนขาดความเป็นอิสระ
- 1.2 สถาบันการศึกษา ภาคประชาสังคม และประชาชนทั่วไปจะต้องให้ความสำคัญกับการสานเสวนาระหว่างความเชื่อ พัฒนาองค์ความรู้ด้วยแนวทางสันติศึกษา เพื่อเกิดความปรองดองของผู้คนในพื้นที่ความขัดแย้ง รวมทั้งสนับสนุนกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคี มิใช่การแตกแยกหรือแบ่งฝ่ายความเชื่อ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรศึกษาว่า มีการนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการพูดคุยสันติสุขในชายแดนใต้ไปใช้ขับเคลื่อนนโยบายหรือประยุกต์ใช้มากน้อยแค่ไหน อย่างไร อะไรคือปัญหา และอุปสรรค
- 2.2 ควรศึกษาการทำงานของภาคประชาสังคมในชายแดนใต้และการมีส่วนร่วมในการพูดคุยสันติภาพว่ามีทิศทางเป็นไปอย่างไร สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมอย่างไร
- 2.3 ควรสนับสนุนกิจกรรมเรียนรู้ระหว่างความเชื่อ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ระหว่างกัน เพราะมันคือ รากฐานของสันติสุขที่ยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “โครงการจัดทำข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพูดคุยสันติสุขในจังหวัดชายแดนใต้” (Providing Information about the Environment that Promotes Peace Talks in the Southern Border Provinces) ศูนย์พัฒนาธรรมศึกษาและนวัตกรรมทางสังคม สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการวิจัยที่ 152/63 รับรองโดยคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ 24 กันยายน 2563

บรรณานุกรม/ Reference

Bohm, D. (2003). *On dialogue*. Routledge Taylor and Francis.

Center for Conflict Studies and Cultural Diversity. (2023). *The Peace Survey academic network offers 7 policy recommendations for building peace in the southern border*. Institute for Peace Studies. <https://cscd.psu.ac.th/th/node/532> (In Thai).

- Chalermripinyorat, R. (2013). *Deconstructing the idea of the Patani independence movement*. Deepbook. (In Thai).
- Chalermripinyorat, R. (2015). *Path of the Patani peace process*. Institute of Peace Studies, STEP II. (In Thai).
- Deep South Watch. (2022). *Southern Border/Patani 2004-2021: Entering the nineteenth year where will peace go in 2022?* <https://deepsouthwatch.org/th/node/12816>. (In Thai).
- Galtung, J. (2007). *Transformation conflict resolution through peace*. Khopfai Publisher. (In Thai).
- Isranews Agency. (2014, August 7). *Why change from "peace talk" to "happiness talk"*. https://www.isranews.org/content-page/item/31925-talk_31925.html. (In Thai).
- Jitphiomsri, S. (2013). The concept of multipathism and multi-territoriality for the Patani peace process. In R. Panjor (Ed.), *Patani peace process in the ASEAN context* (pp. 52-67). Deepbook. (In Thai).
- Jitphiomsri, S. (2020). *Politics, governance and conflict management in the southern border provinces*. Center for Conflict Studies and Cultural Diversity (CSCD), Institute for Peace Studies. (In Thai).
- Kelsall, T. (2005). Truth, lies, ritual: Preliminary reflections on the truth and reconciliation commission in Sierra Leone. *Human Right Quarterly*, 27(2), 361-391.
- Manager Online. (2020, February 29). *There is still hope to put out the fires in the South! Survey results reveal that people in the area support the peace talks approach*. <https://mgronline.com/south/detail/9630000020648> (In Thai).
- McCargo, D. (2013). Dialogue on self-government as a core substance in the southern border conflict. In R. Panjor (Ed.), *Patani peace process in the ASEAN context* (pp. 80-89). Deepbook. (In Thai).
- McCargo, D. (2014). *Tearing apart the land: Islam and legitimacy in Southern Thailand*. Khopfai Publisher. (In Thai).
- Office of the National Security Council. (2020). *Southern border provinces administration and development policy 2017 - 2019*. <http://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/2018/10/%E0%B899%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B9>

- %83%E0%B8%95%E0%B9%89-%E0%B8%9E.%E0%B8%A8.-2560-2562.pdf (In Thai).
- Patani Forum. (2012). *Peace negotiations between Malay Muslims and the Thai state*. Patani Forum. (In Thai).
- Pathan, M. A. (2013). Dialogue on self-government as a core substance in the southern border conflict. In R. Panjor (Ed.), *Patani peace process in the ASEAN context* (pp. 6-9). Deepbook. (In Thai).
- Peace Survey Network. (2019). *7 people's proposals for southern border policy/Patani Policy recommendations regarding the southern border provinces to political parties from the PEACE SURVEY network*. https://peaceresourcecollaborative.org/wp-content/uploads/2019/11/peace_survey_recommendation_2019_th.pdf (In Thai).
- Peace Survey Network. (2023). *Documents announcing the results of the 7th survey of public opinion on the peace process in the southern border provinces*. <https://cscd.psu.ac.th/th/node/536> (In Thai).
- Ropers, N. (2013). Lecture on IPP in the context of PPP central area creates peace from 'insiders' within the context of the Patani peace process. In R. Panjor (Ed.), *Patani peace process in the ASEAN context* (pp. 22-51). Deepbook. (In Thai).
- Ropers, N. (2019). *Peace with freedom*. Prince of Songkhla University. <https://peaceresourcecollaborative.org/wp-content/uploads/2020/05/IPP-29.pdf> (In Thai).
- Satha-Anand, C. (2016). *Peaceful methods, the path to peace*. The Thailand Research Fund. (In Thai).
- Sirisawatwattana, S. (2023, July 25). *Peace cannot come from the barrel of a gun: the dreams and hopes of southern border youth waiting to bloom*. The 101 World. <https://www.the101.world/voice-of-southern-youth/> (In Thai).
- Srimuangkanchana, C. (2018). *Progress in peace talks in southern border provinces*. The secretariat of the House of Representatives. (In Thai).
- Stephan, M., & Chenoweth, E. (2015). *Why civil resistance works*. Deepbook. (In Thai).
- Thai PBS. (2020, March 4). *NSC reveals "Thai Peace Discussion Group - BRN" in Malaysia holding constructive discussions*. <https://news.thaipbs.or.th/content/289528> (In Thai).

